

*Vitālijs Raščevskis, Aleksejs Vorobjovs
Daugavpils Universitāte, Latvija*

JAUNIEŠU ETNISKAS IDENTITĀTES UN PRIEKŠSTATU PAR SEVI ĪPATNĪBAS MONO UN MULTIKULTŪRAS VIDĒ

Indivīda piederības grupai apzināšanās notiek, pirmkārt, caur tādiem grupas raksturojošajiem elementiem kā grupas intereses, vajadzības, normas, vērtības, mērķi, uzskati, tas nozīmē, ka tiek apzināts sociālā kopuma fakts ar citiem konkrētās sociālās grupas locekļiem, kas arī ļauj identificēties ar grupu. Daudzi pētnieki izskata sociālo identitāti kā vienu no paškategorizācijas, „Es-koncepcijas” līmeņiem. Pēc būtības, sociālā identitāte šajā izpratnē ir pašaprakstīšanas, pašprezentācijas forma, tā pati birka, kuru cilvēks sev piekar, novērtējot savu saistību ar iekšējo pasauli.

Pētījuma mērķis ir pētīt mono un multikultūras vides un priekšstata par sevi īpatnību ietekmi uz jauniešu etniskās identitātes saturu un izpausmēm.

Atslēga vārdi: sociālā identitāte, etniska identitāte, „Es-koncepcija”, mono un multikultūras vide

Sociālās identitātes jēdziens radās divu zinātnisko pieeju krustpunktā. No vienas puses, sociālā identitāte ir daļa no personības identitātes jeb „ES – koncepcijas”, kas nāk no vispārīgās psiholoģiskās pieejas (E. Eriksons, Dž. Marsija u.c.) (Erikson,1976; Marsia,1980). No otras puses, sociālo identitāti izprot kā sociālās psiholoģijas jēdzienu, respektīvi, tā ir cilvēka vai grupas identifikācija ar noteiktu sociālo kopienu (H.Tedžfels, Dž. Tērners u.c.).

Identitāte subjektā veido noturības un sava Es nepārtrauktības izjūtu. Pirmā kopveselā identitātes forma veidojas jaunībā. Šim periodam ir raksturīga visdziļākā dzīves krīze, kuru rada trīs attīstības līnijas: strauja fiziskā attīstība un dzimumnobriešana; emocionālā nestabilitāte un raizes par to, kā „es izskatos citu acīs”, „kas es esmu”; vajadzība atrast savu aicinājumu, kas atbilstu iegūtajām prasmēm, individuālajām spējām un sabiedrības prasībām (Эриксон, 1996). Jaunības vecumā pēc E. Eriksona, viss notiek ap identitātes krīzi, kuru veido virkne sociālo un individuālo personības izvēļu un rodas stingra identifikācija un pašnoteikšanās. Ja jauniešiem neizdodas izpildīt šos uzdevumus, viņam veidojas izplūdusi identitāte, kurai attīstoties, var rasties gan iekšējās personības problēmas, gan arī grūtības veidot attiecības ar apkārtējiem.

Saskaņā ar H.Tedžfelu, sociālā identitāte atšķiras no personīgās identitātes. Sociālās identitātes pamatā ir starpgrupu diferenciacijas procesi. Ar sociālo identitāti saprot to indivīda „ES – koncepcijas” daļu, kura rodas no viņa piederības izjūtas kādai sociālajai grupai kopā ar tai raksturīgajām vērtībām un emocionālo nozīmīgumu (Гулевич, Онучин, 2002).

Viens no sociālās identitātes teorijas pamatpostulātiem ir saistīts ar priekšstatu par to, ka identitāte pastāv vienā dimensijā. Tas nozīmē, ka katrā noteiktā konkrētā laika momentā

cilvēkā aktualizējas vai nu sociālā, vai arī personīgā identitāte, respektīvi, cilvēks izskata sevi vai nu kā grupas pārstāvi, vai kā unikālu personību.

Sociālā identitāte ietver sevī divus komponentus: kognitīvo un emocionālo. Kognitīvajā komponentā ir ietvertas zināšanas par piederību konkrētai sociālajai grupai, par tās īpatnībām; to īpašību piesavināšanās, kuras raksturīgas vairākumam konkrētas grupas pārstāvju. Emocionālajā komponentā ir ietverta attieksme pret noteiktu sociālo grupu un piederības novērtējums. Ja cilvēks pieņem sociālās identitātes pozitīvo novērtējumu, tas veicina un uztur augstu pašvērtējumu. Daži zinātnieki sociālajā identitātē vēl izdala papildus uzvedības komponentu. Uzvedības komponents nosaka aktivitātes apmēru un ievirzi, kas saistīta ar sociālās grupas dzīvi un piederību tai.

Etniskā identitāte ir viens no sociālās identitātes veidiem un ietver tos pašus komponentus. Etniskā identitāte nosaka indivīda uzvedības pamatposmus starptniskās mijiedarbības situācijā.

Saskaņā ar Dž. Tērnera paškategorizācijas teoriju, starpgrupu uztveres pamatā ir kategorizācijas procesi. Kategorizācija ir process, kurā subjekts savā uztverē apkārtējos saista ar kādu sociālo grupu. Apkārtējo kategorizācija ir saistīta ar uztveres subjekta paškategorizāciju vienā no izskatāmajām grupām. Paškategorizācijas pamatā ir meta – kontrasta princips. Objektu grupu var saistīt ar vienu kategoriju, ja atšķirības starp tiem ir mazākas nekā atšķirības starp tiem un citu objektu grupu. Šo procesu ietekmē veidojas etniskā identitāte (Ставропольский, 2003).

Dž. Berijs savos starpgrupu mijiedarbības pētījumos pierādīja, ka kontaktus veidojošās grupas tiek pakļautas akulturācijas procesam. Bez tam, etniskās minoritātes izjutīs lielāku ietekmi no etniskā vairākuma puses un nevis otrādi. Pastāv cieša saikne starp akulturācijas procesu un starpgrupu attiecībām vai starpgrupu spriedzi, kas tiek novērtēts ar grupas locekļu stereotipiem, nostādnēm un aizspriedumiem, kā arī viņu izjustās diskriminācijas vai labvēlīgas/ nelabvēlīgas attieksmes novērtējums, kas izjustas no citu grupu pārstāvju puses (Berry, 1997).

D. Atkinsons, D. Mortens un D. Sjū izstrādāja etnokultūras identitātes veidošanās modeli. Šis modelis raksturo etnokultūras identitātes veidošanos kā nepārtrauktu procesu, kur viena stadija pāriet citā un starp stadijām nav stingru robežu. Pēc D. Atkinsona, D. Mortena un D.Sjū domām, pirmajā – *konformitātes stadijā*, etnokultūras grupas pārstāvji dod priekšroku nevis savas kultūras, bet dominējošās kultūras vērtībām un normām. Lomu modeļu izvēle, dzīves stils, vērtību sistēmas – viss virzīts uz dominējošās grupas atdarināšanu. Attieksmē pret sevi, savas grupas pārstāvjiem un pret citām grupām ir mēģinājums veidot pašidentitāti ar dominējošo grupu. Otrajā – *disonanses stadijā* nenotiek indivīdu orientēšanās

un kādu konkrētu kultūru, taču tiek apšaubītas tās vērtības un sociālās nostādnes, kas tika apgūtas pirmajā stadijā. Trešajā – *pretestības un emersijas* stadijā indivīds pilnībā pārņem izvēlētas grupas priekšstatus, bet noraida sabiedrībā dominējošos viedokļus, jo indivīda uzvedības motivācija saistīta ar atteikšanos no dominējošās grupas kultūras. Ceturtajā – *introspekcijas* stadijā indivīds izjūt neapmierinātību, „iesprūšanu” un pretestību pret savu grupu, viņa vadošais motīvs ir tieksme paplašināt savu autonomiju. Pēdējā – *sinerģiskās pievienošanas* stadijā tiek atrisināti introspekcijas stadijas konflikti un ar to saistītais diskomforts, rezultātā personība iegūst lielāku paškontroli (D. Atkinson, G. Morten, D.Sju,1979) (sk. 1. tabulu).

1. tabula. **Etnokultūras identitātes veidošanās modeļa pamatnostādnes**

Etnokultūras identitātes veidošanās stadijas	Nostādnes attiecībā uz sevi	Nostādnes attiecībā uz „savas” grupas locekļiem	Nostādnes attiecībā uz „citas”- „mazākuma” grupas locekļiem	Nostādnes attiecībā uz dominējošās grupas locekļiem
1.Konformitātes stadija	Pašiznīcināšana	„Savas” grupas vērtējuma mazināšana	Diskriminācija	Augsts grupas novērtējums
2.Disonanses stadija	Konflikts starp pašiznīcināšanu un augstu pašvērtējumu	Konflikts starp „savas” grupas novērtējuma samazināšanu un augstu novērtējumu	Konflikts starp dominējošajiem pārstāvjiem, kas saistīti ar grupas hierarhiju, un pārdzīvojumi, kas saistīti ar kopīgās pieredzes iegūšanu	Konflikts starp augstu grupas vērtējumu un vērtējuma samazināšanu
3.Pretestības un emersijas stadija	Augsts pašvērtējums	Augsts grupas novērtējums	Konflikts starp empātijas izjūtu attiecībā uz „citu” grupu mazākumu un kultūrcentrismu	Grupās mazināšana
4.Introspekcijas stadija	Satraukums, kas saistīts ar nostādni uz augstu pašvērtējumu	Satraukums, kas saistīts ar viennozīmīgu „savas” grupas augstu novērtējumu	Satraukums, kas saistīts ar etnocentrismu attiecībā uz „citu” grupu augstu novērtējumu	Satraukums, kas saistīts ar dominējošās grupas novērtējuma samazināšanu
5.Sinerģiskās pievienošanas un pieņemšanas stadija	Augsts pašvērtējums	Augsts grupas novērtējums	Augsts grupas novērtējums	Augstas izvēles vērtējums

(Avots: D.Atkinson, G.Morten un D.Sju,1979)

Cilvēku etniskās piederība ir cieši saistīta ar vidi, kurā viņš eksistē – vai tā ir polietniska vai monoetniska. Starpetniskās mijattiecības indivīdam dod lielāku iespēju papildināt savas zināšanas (piemēram, valodas zināšanas), nostiprina viņa starpetnisko komunikāciju un veicina priekšstatu veidošanos.

Pētījuma mērķis ir pētīt mono un multikultūras vides un priekšstata par sevi īpatnību ietekmi uz jauniešu etniskās identitātes saturu un izpausmēm.

Pētījuma priekšmets ir etniskās identitātes un priekšstatu par sevi īpatnības jauniešiem no mono un multikultūras vidēm. Pētījuma objekts ir ES – koncepcijas īpatnības jauniešiem no mono un multikultūras vidēm.

Pētījumā tika izvirzīti šādi jautājumi:

Kādas ir priekšstatu īpatnības par sevi jauniešiem no mono un multikultūras vidēm?
Kā priekšstati par sevi ir saistīti ar etniskās identitātes izpausmēm jauniešiem no mono un multikultūras vidēm?

Lai atrisinātu izvirzītos uzdevumus, tika izveidotas trīs eksperimentālās grupas, ņemot vērā šādus kritērijus: respondenta deklarētā etniskā identitāte, respondenta vecāku etniskā identitāte, dzimtā valoda, ģimenē lietotā valoda. Rezultātā tika izveidotas šādas grupas: 1) jaunieši ar latviešu identitāti, abi vecāki ir latvieši, dzimtā ir latviešu valoda, ģimenē runā latviski, ievēro sava etnosa tradīcijas – tā bija jauniešu grupa no latviešu monokultūras ģimenēm; 2) jaunieši ar krievu etniskā identitāti, abi vecāki ir krievi, dzimtā ir krievu valoda, ģimenē runā krieviski, ievēro sava etnosa tradīcijas – tā bija jauniešu grupa ar krievu monokultūras ģimenēm; 3) jaunieši ar latviešu, krievu, poļu, baltkrievu vai citu etnisko identitāti, dzimtā valoda ir latviešu, krievu, poļu vai kāda cita, vecākiem ir dažāda etniskā identitāte, ģimenē runā divās valodās, ievēro divu etnosu tradīcijas – tā bija jauniešu grupa no multikultūras ģimenēm.

Monokultūras ģimene ir tāda, kurā ikdienas saskarsmē tiek izmantota viena dzimtā valoda, tiek ievērotas vienas etniskās grupas reliģiskās un kultūras tradīcijas. Multikultūras ģimene ir tāda, kurā ikdienas saskarsmē tiek izmantotas vairākas dzimtās valodas, piemēram, ģimenē runā latviešu un krievu valodās, tiek ievērotas divu vai vairāku etnisko grupu reliģiskās un kultūras tradīcijas. Izlases izveidei anketās tika iekļauti jautājumi par valodas, reliģiskajām un kultūras tradīcijām ģimenē.

Pētījums tika veikts Latvijā Latgales un Vidzemes reģionos un tajā piedalījās 344 respondenti.

2. tabula. **Respondentu sadalījums grupās**

Piederība grupai	Biežums	%
Latviešu monokultūras vide	126	36,6
Krievu monokultūras vide	110	32,0
Multikultūras vide	108	31,4
Summa	344	100,0

Etniskās identitātes metode bija – D. Tinneja “Etniskās identitātes multigrupu rādītājs (MEIM)”.

D. Finneja izstrādātās metodes pamatā ir G. Tešfila sociālās identitātes teorija, Ē. Eriksona identitātes attīstības teorija un Dž. Beriņa akulturācijas teorija (Phinney, 1992).

Balsoties uz šo teoriju atziņām, D. Finnejs izdalīja trīs etniskās identitātes komponentus: apgalvojums par ticībām un piederību saistībā ar etnisko grupu; etniskās identitātes apzināšanās un translēšana; etniskā uzvedība. MEIM ietver trīs skalas:

1) zināšanu iegūšanas un etniskās uzvedības skala jeb praktiskā skala;

2) skala, kas saistīta ar priekšstatiem ar ticībām, piederību etniskajai grupai un translāciju;

3) etniskās identitātes kopējais rādītājs.

Iegūto datu apstrādē tika izmantota faktoranalīze, kā arī „Varimax” rotācija. Tika izdalīti 3 faktori, ar kuru palīdzību var izskaidrot datu izklaidi – 53,4%.

1 faktors

Jautājums 5 (.82)

Jautājums 6 (.82)

Jautājums 9 (.68)

Jautājums 7 (.56)

Attieksmes un etniskās piederības
izpratnes skala

2 faktors

Jautājums 3 (.76)

Jautājums 12 (.70)

Jautājums 11 (.58)

Jautājums 10 (.55)

Etniskās uzvedības skala

3 faktors

Jautājums 8 (.76)

Jautājums 1 (.63)

Jautājums 2 (.48)

Jautājums 4 (.48)

Ar etnisko grupu saistītās kognitīvas
uzvedības skala

1. attēls. Jautājumu faktorizācijas rezultātā izdalītie faktori pēc MEIM metodikas
(n=344)

Pirmais faktors ietver 5., 6., 7., 9. jautājumu un to var interpretēt kā emocionālās attieksmes faktoru, kas saistīts ar apzināšanos, ka piederība etniskajai grupai ir ļoti nozīmīga. Tas parāda, kāda ir cilvēka attieksme pret savu etnisko grupu, kādas emocijas pārdzīvo, ir vai nav lepns par savu etnisko grupu, un cik tas ir viņam svarīgi, nozīmīgi.

Otrais faktors ietver 3., 10., 11., 12. jautājumu un ir saistīts ar etnisko uzvedību. Tas parāda, cik dziļi un pilnīgi cilvēks izjūt saikni ar etnosu, un kā tas nosaka viņa etnisko uzvedību.

Trešais faktors ietver 1., 2., 4., 8. jautājumu un to var saukt par kognitīvās uzvedības faktoru, kurš saistīts ar etnisko grupu. Tas parāda, vai ir interese un kognitīvā aktivitāte, kas saistīta ar etnisko grupu, vai indivīds vāc un translē informāciju par savu etnisko grupu,.

Tālāk tika veikta MEIM skalas jautājumu saskaņotības pārbaude, izmantojot Kronbaha α koeficientu.

3. tabula. **MEIM metodikas skalu drošības koeficienti, kuri tika iegūti faktoranalīzes rezultātā pēc Kronbaha α metodes (n=344)**

Skalas nosaukums	α
Attieksmes un etniskās grupas piederības nozīmes izpratnes skala	.763
Etniskās uzvedības skala	.679
Ar etnisko grupu saistītās kognitīvās uzvedības skala	.424
Etniskās identitātes kopējais rādītājs	.785

Faktoranalīzes rezultātā α Kronbaha rādītāji pēc skalām bija pietiekami augsti, un tas ļauj etniskās identitātes īpatnu izpētes modelim izmantot 4 iegūtās skalas.

Lai pētītu etniskos stereotipus un priekšstatus par sevi, tika izmantota metodikas „Kellija repertuāra režģi” modifikācija. Šīs metodikas galvenā ideja ir tajā, ka ārējās pasaules parādību uztvere un interpretācija notiek saskaņā ar jau izveidojušos konstruktus – parametru sistēmu, kas ļauj cilvēkus un noteikumus savstarpēji salīdzināt. Katrs konstrukts ir veidots kā bipolāra skala.

Ar Kellija konstruktus sistēmas palīdzību var prognozēt nākotnes notikumus pēc iespējas precīzi. Tātad, konstruktus sistēma ir jāmaina, ja ar to nevar pareizi prognozēt notikumu pēctecību. Izmaiņas mūsu konstruktus sistēmā notiek tad, kad sastopamies ar jaunām vai nezināmām parādībām, kas nav saskaņotas ar iepriekšējo konstruktus sistēmu. Pēc Kellija, cilvēka pieredze ir viņa dzīves pārbūve, kuras pamatā ir konstruktus izmaiņas esošo notikumu

iespaidā. Veicot konstruktu analīzi, var konstatēt gan individuālos, gan grupas priekšstatus. Mūsu gadījumā var pētīt jauniešu priekšstatus no mono un multikultūras ģimenēm.

Repertuāra sarakstu režģi veido dažādu etnisko grupu priekšstatu nosaukumi, kuri tika atlasīti pēc etnokontaktu situāciju iespējamību rašanās biežuma ar šo etnisko grupu pārstāvjiem. Pirmajā grupā tika iekļauti etnisko grupu pārstāvji, kuri dzīvo Latvijas teritorijā vai arī Latvijas robežvalstīs un viņiem ir tieša etnokontakta situācija: latvieši, latgalieši, krievi, poļi, baltkrievi, ukraiņi, romi, ebreji, lietuvieši, igauņi. Otro grupu veidoja to etnisko grupu pārstāvji, kuri reti dzīvo Latvijas teritorijā vai dzīvo valstīs, ar kurām Latvijai nav robežu, viņiem ir neliela iespēja veidot etnokontaktu situāciju: amerikāņi, angļi, vācieši, gruzīni. Bez tam repertuāra sarakstā tika ietverti pašvērtējuma personāži „Es – reālais” un „Es – ideālais”. Pēc šo repertuāru novērtējuma tika pētīti jauniešu priekšstati par sevi.

Salīdzinājuma triādes tika veidotas, ņemot vērā etnokontaktu situācijas iespējamību. Triādē tika iekļauti vai nu to etnisko grupu pārstāvji, kuri ir etnokontaktu situācijā, vai no divām etnokontaktā esošām grupām un trešā bija no „tālā” loka, vai arī no divām grupām ar zemu etnokontaktu iespēju un viena grupa bija etnokontaktu situācijā, un visbeidzot – visas trīs grupas bija no „tālā” mijiedarbības loka.

Tādējādi, aizpildot Kellija režģus, varēja iegūt datus par pētāmo respondentu identifikācijas īpatnībām un par konstruktiem, pēc kuriem pētāmie atrada objektu līdzības vai atšķirības iezīmes.

Tika veikta izdalīto konstruktus kontentanalīze. Tika izdalīti etniskie stereotipi, kuri ir saistīti ar savu grupu – autostereotipi un ar citām etniskajām grupām saistītie etniskie stereotipi – heterostereotipi un pašvērtējošās identifikācijas. Šajā pētījumā tika izdalīti konstrukti, ar kuru palīdzību notiek sevis salīdzināšana ar citiem. Bez tam, tika izvēlēti 12 visbiežāk sastopamie pozitīvie vērtējumi un 12 negatīvie vērtējumi (skat.4.tab.).

4. tabula. **Visbiežāk lietotie pozitīvie un negatīvie konstrukti, kas iegūti kontentanalīzes rezultātā (n=344)**

	Pozitīvie konstrukti	Biežums	Negatīvie konstrukti	Biežums
1	Aktīvs	146	Agresīvs	124
2	Diplomātisks	115	Viltīgs	97
3	Sabiedriska	112	Bez rakstura	93
4	Akurāts	104	Uzbāzīgs	88
5	Apķērīgs	99	Spītīgs	79
6	Asprātīgs	93	Bailīgs	77
7	Uzstājīgs	87	Liekulīgs	71
8	Lepns	85	Ātras dabas	69
9	Uzmanīgs	77	Skops	63
10	Piekāpīgs	56	Augstprātīgs	58
11	Temperamentīgs	56	Dzēlīgs	43
12	Ekonomisks	44	Nekārtīgs	37

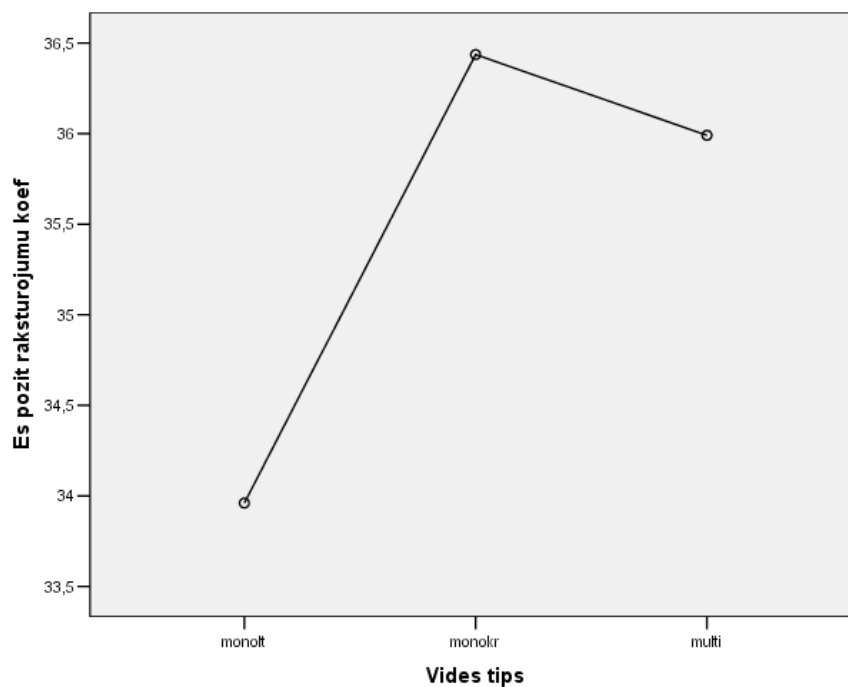
Bez tam respondentiem piedāvāja aizpildīt novērtējuma režģi, lai pēc piedāvātajiem raksturojumiem novērtētu sevi „ideālo”, „tipisku latviešu etnosa pārstāvi”, „tipisku krievu etnosa pārstāvi”. Īpašības bija jāvērtē 4 ballu skalā: 0 – šādas īpašības nav; 1 – īpašība izpaužas vāji; 2 – īpašība izpaužas vidēji; 3 – īpašība izpaužas pilnībā.

Lai novērtētu sevi pēc izdalītajiem personības konstruktiem, tika izmantoti 3 rādītāji: 1) pozitīvo īpašību novērtējumu summa; 2) negatīvo īpašību novērtējumu summa; 3) attieksmes koeficients pret sevi kā pozitīvo un negatīvo stereotipu novērtējumu summas dažādības attiecība pret to summu.

Šajā sarakstā netiks analizēts pētāmo grupu etnisko auto un heterostereotipu īpatnību saturs, bet uzmanība tiks pievērsta etniskās identitātes un etnisko auto un heterostereotipu komponentu savstarpējai saiknei. Pētījumā iegūtie dati tika statistiski apstrādāti. Jauniešu no mono un multikultūras vides pašvērtējumu salīdzinājumam izmantojām dispersiju analīzi (ANOVA). Lai noteiktu savstarpējās saiknes starp priekšstatiem par sevi un etniskās identitātes komponentiem, izmantojām Pīrsona lineārās korelācijas koeficientu (skat.5.tab.).

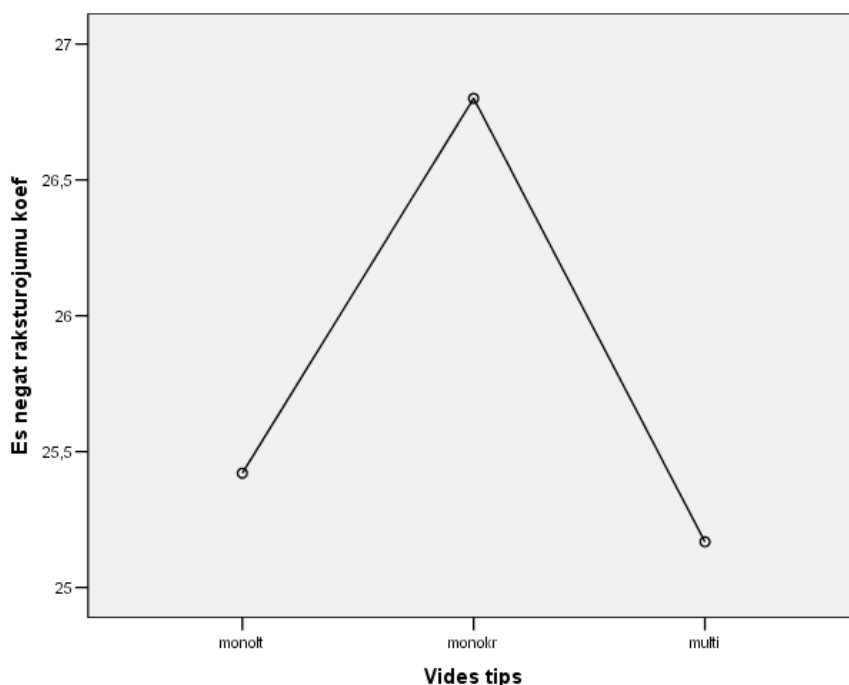
5. tabula. **Personības pašvērtējuma analīze jauniešiem no mono un multikultūras vides**

	Monokultūras latviešu vide		Monokultūras krievu vide		Multikultūras vide	
	Vid.aritmēt.	Stand.novirze	Vid.aritmēt.	Stand.novirze	Vid.aritmēt.	Stand.novirze
Pozitīvo īpašību novērtējums	33,96	4,039	36,44	3,141	35,99	4,501
Negatīvo īpašību novērtējums	25,42	4,708	26,80	4,474	25,17	3,980
Attieksmes pret sevi koeficients	,14744	,094781	,15584	,096301	,17786	,089162

2. attēls. Personības pozitīvo īpašību salīdzinājums jauniešiem no mono un multikultūras vides.

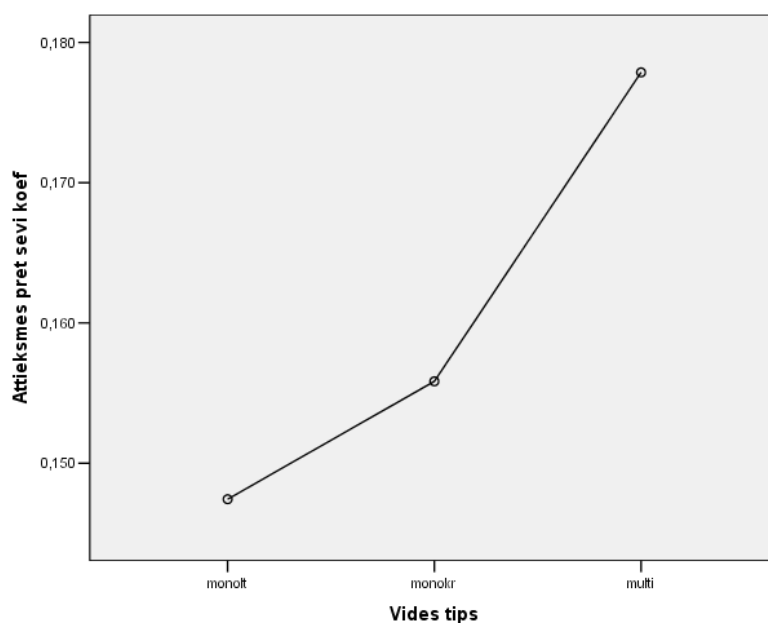
Tika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības pozitīvo īpašību novērtējumā jauniešiem no mono un multikultūras vides ($F=13,46$; $p=0,002$). Jaunieši no latviešu monokultūras vides pēc pozitīvajām īpašībām novērtē sevi zemāk nekā jaunieši no krievu monokultūras vides un no multikultūras vides (skat. 2. attēlu).

3. attēls. Personības negatīvo īpašību novērtējuma salīdzinājums jauniešiem no mono un multikultūras vides.

Tika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības savā pašvērtējumā jauniešiem no mono un multikultūras vidēm ($F=13,46$; $p=0,002$). Jaunieši no krievu monokultūras vides pēc

negatīvajām īpašībām novērtē sevi augstāk nekā jaunieši no latviešu monokultūras vides (skat. 3. attēlu).

4. attēls. Attieksmes pret sevi koeficienta salīdzinājums jauniešiem no mono un multikultūras vides.

Tika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības savā pašvērtējumā pēc izdalītajām īpašībām jauniešiem no mono un multikultūras vidēm ($F=3,192$; $p=0,042$). Jaunieši no multikultūras vides novērtē sevi augstāk nekā jaunieši no monokultūras vides. Respektīvi, pie augsta kopējā pozitīvā pašvērtējuma visu pētāmo izlašu pārstāvjiem, tomēr jauniešiem no multikultūras vides ir augstāks pašvērtējums nekā jauniešiem no monokultūras vides (skat. 4. attēlu).

6. tabula. Saikne starp priekšstatiem par sevi un etniskās identitātes komponentiem jauniešiem no latviešu monokultūras vides ($n=126$) (r-lineārās korelācijas koeficients)

	MEIM kognitīvais komponents	MEIM afektīvais komponents	MEIM uzvedības komponents	MEIM kopējais rādītājs
Attieksmes pret sevi koeficients	,012	,047	,107	,073
Pozitīvo īpašību novērtējums	,208*	,012	,195*	,171
Negatīvo īpašību novērtējums	,121	-,048	-,005	,024

* - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 5% nozīmība

** - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 1% nozīmība

Jauniešiem no latviešu monokultūras vides ir statistiski nozīmīga saikne (5% nozīmība) starp savu pozitīvo īpašību novērtējumu un etniskās identitātes kognitīvo ($r=0,208$) un uzvedības ($r=0,195$) komponentiem. Jo augstāk jaunieši novērtē sevi pēc pozitīvajām īpašībām, jo vairāk viņi interesējas par savu etniskumu un aktīvāk piedalās etniskās grupas dzīvē.

7. tabula. Saikne starp priekšstatiem par sevi etniskās identitātes komponentiem jauniešiem no krievu monokultūras vides ($n=110$) (r -lineārās korelācijas koeficients)

	MEIM kognitīvais komponents	MEIM afektīvais komponents	MEIM uzvedības komponents	MEIM kopējais rādītājs
Attieksmes pret sevi koeficients	,165	,425**	,072	,302**
Pozitīvo īpašību novērtējums	,275**	,236*	,042	,237*
Negatīvo īpašību novērtējums	-,046	-,403**	-,069	-,245**

* - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 5% nozīmība

** - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 1% nozīmība

Jauniešiem no krievu monokultūras vides priekšstati par sevi saistīti ar etniskās identitātes kopējo rādītāju, ar afektīvo un kognitīvo komponentu. Tika konstatēta statistiski nozīmīga tieša saikne 1% nozīmības līmenī starp etniskās identitātes kopējo rādītāju un attieksmes koeficientu pret sevi ($r=0,302$). Respektīvi, jo augstāks ir jauniešu kopējais pašvērtējums, jo vairāk izteikta ir etniskā identitāte. No otras puses, etniskās identitātes kopējam rādītājam ir apgriezta atkarības saikne ar negatīvo īpašību novērtējumu ($r= -0,245$). Tātad jauniešiem ar augstu negatīvo īpašību pašvērtējumu mazāk izpaužas etniskā identitāte. Tieša statistiski nozīmīga saikne 5% nozīmības līmenī tika konstatēta starp etniskās identitātes kopējo rādītāju un pozitīvo īpašību pašvērtējumu ($r=0,237$). Jo pozitīvāk jaunieši novērtē sevi, jo stiprāk ir izteikta etniskās identitātes rādītājs. Visstiprākā saikne parādījās starp attieksmi pret sevi un etniskās identitātes emocionālo komponentu ($r=0,425$). Tātad, jo augstāks ir pašvērtējums, jo stiprāk izpaužas attieksme un jūtas pret etnisko grupu. Bez tam pastāv apgrieztā atkarība 1% nozīmības līmenī starp etniskās identitātes emocionālo komponentu un negatīvo īpašību pašvērtējumu ($r=-0,403$). Jaunieši, kuri augstāk novērtē savas negatīvās

īpašības, mazāk pārdzīvo par savu etnisko grupu un mazāk izjūt piederību tai. Etniskās identitātes kognitīvais komponents statistiski nozīmīgi ir saistīts ar pozitīvo īpašību pašvērtējumu ($r=0,275$). Jo augstāk jaunieši no krievu monokultūras vides vērtē savas pozitīvās īpašības, jo lielāka ir viņu interese par savu etnisko grupu.

8. tabula. Saikne starp priekšstatiem par sevi etniskās identitātes komponentiem jauniešiem no multikultūras vides ($n=107$) (r -lineārās korelācijas koeficients)

	MEIM kognitīvais komponents	MEIM afektīvais komponents	MEIM uzvedības komponents	MEIM kopējais rādītājs
Attieksmes pret sevi koeficients	,156	,104	,431**	,269**
Pozitīvo īpašību novērtējums	,149	,246**	,574**	,397**
Negatīvo īpašību novērtējums	-,066	,115	-,014	,025

* - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 5% nozīmība

** - statistiski, nozīmīga saikne pastāv, 1% nozīmība

Jauniešiem no multikultūras vides priekšstati par sevi ir saistīti ar etniskās identitāte kopējo rādītāju, afektīvo un uzvedības komponentu.

Etniskās identitātes kopējais rādītājs ir saistīts ar attieksmes pret sevi kopējo koeficientu ($r=0,269$) un pozitīvo īpašību pašvērtējumu ($r=0,397$) (1% nozīmības līmenis). Etniskās identitātes kognitīvais komponents arī ir saistīts ar attieksmes pret sevi kopējo koeficientu ($r=0,574$) (1% nozīmības līmenis). Pie tam šī savstarpējā saikne ir stiprāka nekā ar etniskās identitātes kopējo rādītāju. Jo augstāks ir pašvērtējums, jo stiprāk izpaužas etniskā identitāte un kognitīvā aktivitāte, kas saistīta ar etniskās grupas dzīvi: jaunieši meklē un dalās ar informāciju par savu etnisko grupu, piedalās tās dzīvē. Etniskās identitātes afektīvais komponents ir saistīts ar pozitīvo īpašību pašvērtējumu ($r=0,264$) (1% nozīmības līmenis). Jo augstāk jaunieši novērtē savas pozitīvās īpašības, jo vairāk nozīmīga ir viņu attieksme pret savu etnisko grupu, jo aktīvāk viņi piedalās tās dzīvē.

Pēc veiktās analīzes var secināt, ka priekšstati par sevi atšķiras jauniešiem no mono un multikultūras vides. Visu pētīto izlašu respondentiem pašvērtējums ir pozitīvs, tomēr jāuzsver, ka jauniešiem no multikultūras vides tas tomēr ir augstāks nekā jauniešiem no monokultūras vides. Jaunieši no latviešu monokultūras vides sevi novērtē kritiskāk nekā citu grupu pārstāvji. Krievu monokultūras vides jauniešu pašvērtējums ir ambivalents, jo viņi vienlaicīgi augstu sevi novērtē gan pēc pozitīvajām, gan negatīvajām personības īpašībām.

Jauniešiem tika konstatēta savstarpējā saikne starp priekšstatiem par sevi un etnisko identitāti, taču tai ir dažāda struktūra atkarībā no tās vides, kurā viņi dzīvo.

Jauniešiem no latviešu monokultūras vides pozitīvie priekšstati par sevi ir saistīti ar etniskās identitātes kognitīvo un uzvedības komponentu.

Jauniešiem no krievu monokultūras vides priekšstati par sevi ir saistīti ar sevi kā etniskās grupas pārstāvja uztveri, kā arī etniskās identitātes kognitīvo un emocionālo komponentu.

Jauniešiem no multikultūras vides priekšstati par sevi ir saistīti ar etniskās identitātes kopējo rādītāju, kā arī ar afektīvo un uzvedības komponentu.

Bibliogrāfija

1. **Abes, E. S. Jones, S. R.** (2004) Reconceptualizing the Model of Multiple Dimensions of Identity: The Role of Meaning-Making Capacity in the Construction of Multiple Identities *Journal of College Student Development* – V. 48, Nr. 1, pp.1-22.
2. **Anderson B.**(1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London; Verso Edited By Wimmer A. *Ethnic Exclusion in Nationalizing States* P.334-336.
<http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/wimmer/SageReaderNationalism.pdf>
3. **Atkinson D. R., Morten G., Sue D. W.**(1979) *Counseling American Minorities: A Cross-Cultural Perspective*. Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Publishers., 222 p.; Sue D. W., Sue D. *Counseling the Culturally Different: Theory and Practice*. New York: J. Wiley & Sons, 1999. p.368.
4. **Berry J.W.**(1993) *Ethnic identity in plural society* Edited by Bernal M.E., Knight G. P. *Ethnic identity: formation and transmission among Hispanics and other minorities*, Published by State University of NY Albany .,P.271-276.
5. **Breakwell G.M.**(1993), *Social Representation and Social Identity*, University of Surrey, Guildford, Great Britain .P.7-8.
http://www.psr.jku.at/PSR1993/2_1993Brea2.pdf
6. **Cohen.A.P.**(2000) *Signifying Identities. Anthropological Perspectives on Boundaries and Contested Values.*,P.9-12.
<http://namcub.accelalabs.com/stories/pdf/Signifying.Identities.Anthropological.Perspectives.on.Boundaries.and.Contested.Values.eBook-EEEn.pdf#page=21.,P.178>.
7. **Erikson E.H.**(1976) Edited by Pulkkinen L., Kokko K. [Journal of Research in Personality](#) *Identity Development in Adulthood: A Longitudinal Study* **V. 34, Is. 4**, Dec. 2000, P. 445-470
8. **Gellner E.**(1983) *Nations and Nationalism*. Ithaca.NY: Cornell University Press. Edited By Wimmer A. *Ethnic Exclusion in Nationalizing States* P.334-336.
<http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/wimmer/SageReaderNationalism.pdf>
9. **Marsia.J.**(1980) *Identity in adolescence*// *Handbook of Adolescence psychology*. N.Y.,P.159-187.
10. **Peaget J.** (1966) *Children's implicit and explicit ethnic group attitudes, ethnic group identification, and self-esteem* *International Journal of Behavioral Development* September 1, 2007 31: 514-525.
11. **Phinney J.** (1989) *Stages of Ethnic Identity Development in Minority Group Adolescents*. // *Journal of Early Adolescence*, No. 9. Pp. 34 – 49; Phinney, J. A *Three-Stage Model of Ethnic Identity Development*. // *Ethnic Identity: Formation and Transmission among Hispanics and Other Minorities*. / Edited by Martha E. Bernal

- and George P. Knight. Albany, NY: State University of New York Press, 1993. P. 61–79.
12. **Phinney J.S., Horenszyk G., Liebkind K., Vegger P.** (2001) Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: International Perspective, *Journal of Social Issues*, V.57.N.3.,p.496-499. <http://cretscmhd.psych.ucla.edu/events/PhinneyPaper.pdf>
 13. **Reņģe V.** (2002) Sociālā psiholoģija, Apgāds Zvaigzne ABC, ISBN 9984-22-536-4.,lpp.21-32.
 14. **Rye G.** (2000) The Possible Ethnicities of Reading identity: Identity, Difference, Violence and Responsibility., *Oxford Journals Humanities* ., *French Studies* Vol. **LIV**, Iss. **3** P.327-337.
 15. **Taifel H., Turner J.** (1986) The social identity theory of intergroup behavior // *Psychology of intergroup relation*. Chicago, V.50.P.819-827
 16. **Vēbers E.** (1995) Nacionālā politika Baltijas valstīs., LZA, FSI Rīga, Zinātne, E.Vēbera, R. Kārklīnas red., Etniskā identitāte un politiskā nācija lpp.136-138.
 17. **Verkuyten M.** (2005) The Social Psychology of Identity Psychology Press NY, P.18-19
 18. **Акопян Т.А.** (2003) Детско-родительские отношения как фактор формирования этнической идентичности в национально-смешанных семьях., Диссерт. канд. психол. наук: Спб. с. 239., РГБ ОД, 61:03-19\542-6
 19. **Белинская Е.П., Стефаненко Т.Г.** (2003). Этническая идентичность: понятие, формирование, модели измерений // *Этническая психология. Хрестоматия*. СПб.: Речь с.176, <http://gu.interro.ru/2005/04/28/10/>
 20. **Бромлей Ю.В.** (2009) Очерки истории этноса., Изд. Либроком, 440 стр. ISBN: 978-5-397-00836-5
 21. **Микляева А. В., Румянцева П. В.** (2008). Социальная идентичность личности: содержание, структура, механизмы формирования: Монография. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. - С. 8-47.
 22. **Павленко В.Н.** (2000) Представления о соотношении социальной и личностной идентичности в современной западной психологии // *Вопросы психологии*. - №1. С.135-142.
 23. **Соболева Н.С.** (2008) Исторический и современный контексты исследования этнической идентичности // Сборник "Проблемы социальной психологии личности". с.8., изд. СГУ http://psyjournals.ru/sgu_socialpsy/issue/30279_full.shtml
 24. **Ставропольский Ю. В.** (2003) Модели этнокультурной идентичности в современной американской психологии // *Вопросы психологии*, № 6. С. 112 – 121
 25. **Хотинец В.Ю.** (2000) Этническое самосознание: научное издание - Санкт-Петербург: Алетея, с.240, (Библиотека социальной психологии), ISBN 5-89329-225-1
 26. **Ядов В.А.** (1995) Социальные и социально-психологические механизмы формирования социальной идентичности личности, *Мир России*. №3-4, С. 158-181., http://ecsocman.edu.ru/data/772/013/1220/1995_no3-4_p158-181.pdf